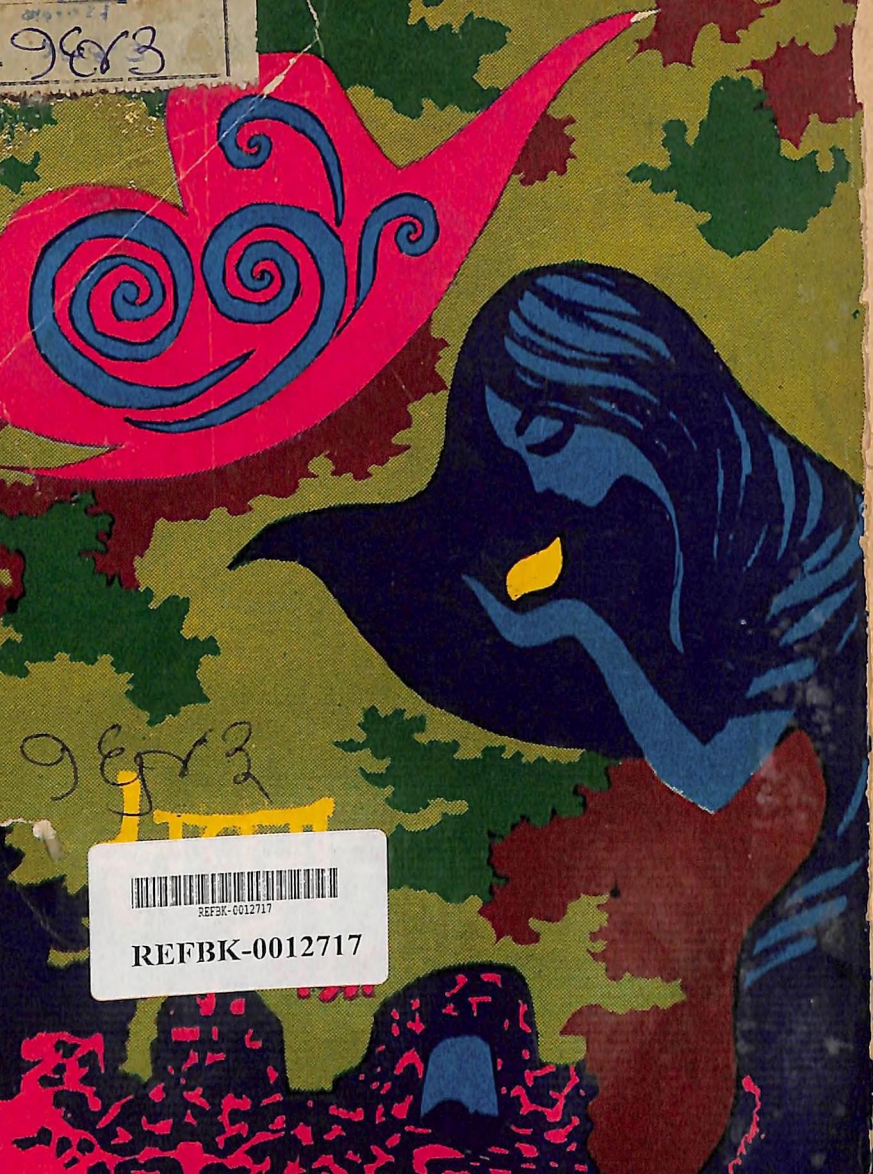

9683

9683

REFBK-0012717

REFBK-0012717

स्वप्नजा

बराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.

अनुक्रम.....३५१०..... वि: ..*अ. १०*.....

मांक .....१५०३..... नों वि: .....

स्व

प्न

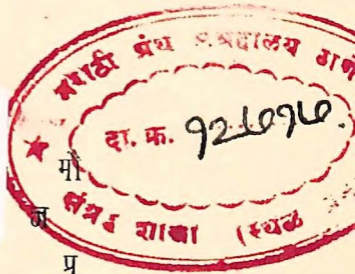
जा

पद्मा

REFBK-0012717

REFBK-0012717

मौ
ज
प्र

का

श

न

सुं व ई ४

मौज प्रकाशन : ६४

पहिली आवृत्ति, २० फेब्रुवारी १९६२

© १९६२, पद्मावती गोळे

वेष्टनावरील चित्र :
पद्मा सहस्रबुद्धे

किंमत चार रुपये

मुद्रक :

वि. पु. भागवत
मौज प्रिंटिंग ब्यूरो
खटाववाडी, मुंबई ४

प्रकाशक :

वा. पु. भागवत
मौज प्रकाशन गृह
खटाववाडी, मुंबई ४

अनुक्रम

- घार १
नाचणमोगरी २
सहल ३
शरदामधली चांदरात ४
फूल जुईचें ५
तोल सुटावा ६
किती दिसापासुनीया ७
कूस ८
स्वप्न तेंच का फुलतें आहे? ९
मजला तूं १०
हें नव्हतें मज बोलायाचें ११
मी इथली १२
आषाढांच्या घनांबरोबर १४
तलम रुपेरी पंख १५
ये फाल्गुन १६
वृथाच स्मरतें १७
उरलें मीं तेवढीच १८
एक क्षणाचा पक्षी १९
माझें दुःख आलें घरा २०
पुरे २२
स्वप्नांनो २३

मौन तुञ्जें	२४
असे असीमाचे ओठ	२५
रितेपण	२६
दुःख हवें	२७
ठाउक मज	२९
ये ज्येष्ठ पौर्णिमा	३०
मी अंधार होऊन लपलें होतें	३२
आठवते ती गती अनावर	३४
कालनदीवर	३५
मुख	३७
एक क्षण येतो	३८
पूल	४०
मूळ	४२
तिथेच तर	४३
आडोसा	४४
ढग दाटती	४६
भर दिवसाहि कधी	४७
दर्शनबधिरा	४९
मीलनवेळा	५०
अवेळस्वप्ना	५१
अशी अकल्पित	५२
आठवतें आठवतें	५४
ती सकाळ सावध	५५
नको नको ना	५६
डोळ्यांत प्रतीक्षा	५७
आरशांत बघतां मी	५८
क्षणाक्षणाला जन्म नवा	६०

- नको म्हणूस एकटी ६२
 कावा ६३
 त्या पत्रांतिल अक्षर ६४
 रिता घट सखे भरला ग ६६
 तुझ्या मनाचें आकाश ६७
 अन् तेव्हापासुनिया ६९
 नजर तुझी ७०
 वाट ७१
 दुःख असें हें ७२
 उत्तर ७३
 स्वप्नगौर ७५
 धाम तुझे ७६
 स्तब्ध किनारी ७७
 जिद्द तुझी ७८
 स्वप्नसूल ७९
 तूं ८१
 अनृष्ण ८२
 पहाट-स्वप्न ८४
 तुला कल्पिलें मी होतें ८६
 मनस्विनी ८७
 वल्लिवाचा पाऊस ८८
 टकटक ८९
 जीवनलहरी ९१

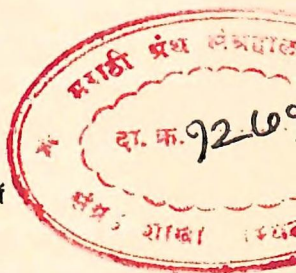
घार

तुझ्या स्मृतींची घार अनावर
गगनावर माझ्या गरगरते
दृष्टि खिळवुनी तीक्ष्ण अधाशी
कणकण माझा टिपुनी घेते

नजर तिची चुकवून कधी मी
घास सुखाचा मुखा लावितें
अवचित येउन तीरासम ही
तोच नेमका झडपुनि नेते

कधी चिडुनि मी सर्प काढितें
मनांत माझ्या सुखावलेला
तोहि हिच्या झडपेंत गवसुनी
भोवंडुनि हो अर्धामेला

अशी कशी ही घार चेटकी
तिला वारण्या बळ नच हातीं
मंत्रमुग्ध मी बसें भुकेली
दृष्टि खिळवुनी अशीच वरती

पराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.
अनुक्रम..... वि: .....
क्रमांक ..... नोंद वि: .....

नाचणमोगरी

मनीं रंगते मैफल
हुंदक्यांच्या तालावरी
पीत आसवें हो धुंद
आशा नाचणमोगरी

एका गिकांत निर्मिते
लाख वासनाप्रेक्षक
जशा खिळल्या नजरा
पोचे शिगेला कौतुक

अशी लचे तशी लचे
वीज झंकारे धुंगुरीं
झगा उडवीत उंच
डोळे मोडी निलाजरी

मात्र फेकितां मीं नाणें
ज्याच्यावरी तुझें नाम
बंद करूनियां चाळे
करी मोगरी सलाम.

सहल

सहल गमतिची—

दुपार तापुन पेंगुळलेली,
आणि पांगली संगत-सोबत, झुबके करुनी
मदिर कथांची सुस्ती चाखित
स्थिरावली क्षण.

तूं मी दोघें, कुणि न म्हणावें उगीच कांही—

अंतर इतुकें ठेवुनि, श्रवणाच्या पलिकडचें
दूर बैसलों निंबाच्या छायेमधि
गुंफित अपुलीं गुपितें,

गंधें ज्यांच्या नाजुक क्षण बेसावध झाला,
स्पर्श ओलसर गरम दोन बोट्यांचा

गालावर हुळहुळला,

“हा रंग कशाचा गालावरती ?”

“कुठें ?” गुंतलीं बोट्यामधि क्षण बोटें,

त्या झोल्यावर अवघडलेला बेसावध क्षण

सुखावलाही किंचित् !

आज उगीचच नयनिं आणितो सजल चांदणें

गालावरचा निंबसुगंधित रंग

आणि लावितो मनीं हवीशी आग

शरदामधली चांदरात

शरदामधली थंडी नाजुक दंतव्रण करणारी
ल्यांतच ज्योत्सना निळी मुलायम ओढ लाविते गहिरी
तो रस्ता ती बूचफुलांची हळवी गंधित आण
वटवृक्षांची हिरवी-पिवळी वरती भव्य कमान

रातराणिची लाडिक नीरव ठुमरी वातावरणीं
धूप धुक्याचा उगीच फिरतो रानीं उन्मन बनुनी
पानापानांतुनी रेखिते छाया काळी नक्षी
दूर टेकडीवरी केशरी एकच दीपक साक्षी

आपण दोघें, तिज्या कुणाची नव्हती जाण मनास
वेढित होते बोलण्यांतले नकळत कसले पाश
आणि चालतां विरघळली कीं जाणिव शरद् ऋतूंत
कुणास ठावें कैसे जुळले थरथरणारे हात

क्षणानेच परि कळे एकटी उरलें मार्गावरती
धूसर झाली दृष्टि—धूसर झालें अवतीभवती
खरेंच सारें?—की शरदांतिल चांदरात ही न्यारी
ध्यासामधुनी भास हवेसे हृदया दाखविणारी !

फूल जुईचें

घडलें तें तर होतें किंचित्
श्रावणांतलें फूल जुईचें,
स्वता भिजोनी निज गंधाने
स्वरूप दे मज ओलेतीचें.

अजुनि निथळतें उभी सुगंधा
ऊन पिउनियां दोन तपांचें;
ओल्या अंगांवारि फुलवित
श्रावणांतलें फूल जुईचें !

तोल सुटावा

तोल सुटावा म्हणसी तूं, पण कसा सुटावा ?
ठाउक असतां खाली पोकळ पोकळ सारें;
रिता कुंभ जणु चमचमणारा,
शब्दांनी केवळ रितेपणीं घुमणारा, निनादणारा
ऐकुनियां तें बर्फच होतें पाउल;
तोल सुटावा म्हणसी तूं पण
कसा सुटावा ?
तोल सुटाया हवें मातिचें त्या आकर्षण
जिच्या अंतरीं जळता लाव्हा प्रीतिरसाचा
आणिक उदरीं अनंत खाणी
सोन्याच्या रत्नांच्या;
तिथेच सुटतो तोल मनाचा
मनाचाच कां, गगनाचाहि.

किती दिसापासुनीया

किती दिसापासुनीया
मना लागुनी असोशी
झेपावते ही पाकोळी
डोळे लावुनी आकाशीं

कोण जाणे केव्हा तेथे
तिला दिसलें ग फूल;
तडफडे, फडफडे
घेउनीया त्याचें खूळ

किती दिस मी बुझावूं ?
पंख पंख गळतात;
दूर पळतें आकाश
आला संपत वसंत.

क्रूस

एकांताच्या कृष्ण शिलेवर
कुणी चालवी छिन्नी संतत :
घाव संथ अन् लयींत एका;
खिन्न मनाला तिचीच सोबत

जरा थांबते छिन्नी आणिक
नजर सरावे अंधाराला;
उभा कोरिला क्रूस दिसे अन्
मूर्तिमंत 'मी' लटकें त्याला

खिळे ठोकितो हात कुणाचा—
तो तर माझा...माझा कृश कर;
डोळे मिट्टनी मी पुटपुटतें,
“अजाण तो त्या प्रभो क्षमा कर !”

स्वप्न तेंच का फुलतें आहे ?

आजवरी जें वांछित होतें
स्वप्न तेंच का फुलतें आहे ?
शीळ घालुनी मला खुणेची
निळ्या नभामधि झुलतें आहे.

रंग चोरुनी तारुण्याचा
स्वतालाच का भुलतें आहे ?
गीत गाउनी धुंद दिवाणें
भुलवाया मज झटतें आहे.

डोळ्यांतुनि मृदु भाव शिंपडित
उगीच का रिमझिमतें आहे ?
श्रावणांतल्या सजल उन्हासम
मजसमोर चमचमतें आहे.

नकळतांच मी त्याच्याभवती
पाश रेशमी विणितें आहे;
विणतां विणतां रेशमांतली
वीज मनीं झिणझिणते आहे.

मजला तूं

मजला तूं, तुजला मी :
जन्माची ही सोवत;
जाऊं खंबीर मनें
धरुनी हातांत हात.

निश्चय हा करुनि मनीं
दुःखा, तुज चालविलें;
ना यावा शीण तुला
म्हणुनि शिरीं मिरवियलें.

तरिही रे तूं दमसी,
टाकिसि ना पुढती पद;
अर्धाही पथ न सरे
सोडिलीस मम संगत.

जायचें अजून किती ?
परि तुजविण पद दुबळें;
कुंतीने दुःखच कां
मागितलें—आज कळे.

हैं नव्हतें मज बोलायाचें

हैं नव्हतें मज बोलायाचें :
लपाछपीचें अढीकुढीचें;
हैं नव्हतें मज ऐकायाचें :
तेढेंवेढें अटीतटीचें !

मुळीच नव्हतें दावायाचें
हिरवट कडवट कांही वदनीं;
बघायची तर कधीच नव्हती
अशी जिव्हाळी तुझिया नयनीं.

योजिलीच मीं नव्हती असली
जीवतुटीची भेट अघोरी;
मनांतलें सुख राहि मनीं अन्
दुःखहि बसलें होउनि चोरी !

बराठा ग्रंथ संप्रदाय, ठा. स्थळमत.

अनुक्रम..... वि: .....

..... नों दि: .....

मी इथली

मी इथली, मी इथली,
नाही मी कुणि परकी;
सखि राधे, कां बघसी ?
नाही मी अनोळखी.
माहेर न सासर वा,
नाही गणगोत मला;
तुझियासम येथलाच—
येथलाच मजसि लळा.
रूपहीन, गंधहीन
मी साधी, मी भोळी;
यमुनातटिं रुजलेली;
त्याच्या पदिं तुमच्या पदिं
पसरुनि तनु मखमाली
पायघड्या मी झालें.
हृदयावर या माझ्या
मीलन तुमचें ठसलें.
तुजसम त्या स्पर्शाचें
चंदन मीही ल्यालें.
तुमच्या या कूजितांत
एक मुका स्वर माझा,
अन् माझ्या कणकणांत
व्यथित मधुर कंप तुझा.

ऐकत मी मुरलीरव
 तुझियास्तव झुरणारा,
 गोपास्तव गाईस्तव
 रमणारा घुमणारा,
 कुब्जेसाठीहि कधी
 अपरात्रीं द्रवणारा;
 प्राशित तो मुरलीरव,
 जो नाही माझ्यास्तव;
 चुंबित तीं पदकमळें
 जीं वळलीं नच कधीच
 यमुनातटिं माझ्यास्तव
 त्यांनाही ना कळतां
 धरितें मी हृदयावर,
 अन् क्षणभर, शीतलता
 देउनियां त्या चरणां
 मी फुलतें, मी झुलतें
 अन् धजतें म्हणावया :
 मी त्याची कायमची,
 यमुनातटिं रुजलेली
 हिरवळ मी, हरिमय मी;
 मी इथली, हो इथली !

आषाढाच्या घनांबरोबर

आषाढाच्या घनांबरोबर
मनांत घुमते पिसें अनावर,
ओढ लावुनी उगिच कुणाची
हिरवें-काळें करितें अंतर.

तशांत अजुनी वसंतांतले
कोकिलरव हृदयांत दाटले,
ग्रीष्मामधला वळिव हवासा
अंगांगावर अजुनि हुळहुळे.

आषाढाच्या मत्त सरिंनी
पिसापिसांतुनि पिसें उतटतें,
घुमुनि घुमुनि घरव्यांत पाखरू
एकलेंच हें निपचित पडतें.

तलम रुपेरी पंख

सलम रुपेरी पंख फुलारुन
बसे धुक्याची पक्षिण हळवी
उबवित अंडीं तृप्त मनाने
गिरिशिखरांचीं निळसर हिरवीं

क्षितिजाआडुनि तोच कुणाचा
निरोप येई केशर चर्चुन;
चळली बैठक, आठवला जणु
तो सोनेरी संकेतक्षण.

दिशादिशांनी केली कुजबुज,
हसला वारा डोळे उडवुन;
नर्भी उडाली पक्षिण चंचल
क्षणांत हिरवे धागे तोडुन !

ये फाल्गुन

ये फाल्गुन, मोत्यांच्या
चुरम्याची स्वप्नकोर.
आणि अंगणांत कळी
मोगरिची ही टपोर.

ये फाल्गुन, ओलांडित
काळ, कुठे मज नेई :
मोगरिच्या गंधांतुनि,
सनईच्या स्वरवलयीं.

तीं गंधित स्वरवलये !
वल्यांतच फाग फिरे;
स्वप्नकोर जाइ तळीं
वरती भवरे भवरे !

वृथाच स्मरतें

वृथाच स्मरतें कौतुकभिजलें
वाक्य फुलांचें एक कोवळें,
नजरेमधलें गुलाबपाणी
अन् नवनीतहि वर्तनांतलें;

वृथाच स्मरतें अलिप्ततेंतिल
सुईं आणखी बोच तियेची
आणि तिने विणिलीं हृदयावर
फुलें रेशमी जीं जखमांचीं !

उरलें मी तेवढीच

जाऊं दे ना कधीच
एकही तडा घटास;
यमुनेला जातें मी
टाळित त्या मधुवनास.

इथुनि तिथुनि नेम धरुनि
येत खडा परि अचूक;
चुकवुं किती ? आणि कशी ?
नकळतांच जात झोक.

डुचमळतें, झरतें जळ
भिजवित मम अंग अंग;
खिळते बघ लाख नजर
अन् तूं बघसी निसंग.

राहो घट तरि अभंग...
आळवणी एवढीच;
ज्याचा घट त्याच्यास्तव
उरलें मी तेवढीच !

एक क्षणाचा पक्षी

अवचित येतो एक क्षणाचा पक्षी
तव स्पर्शाचे पंख पसरुनी निळे अनावर,
घेउनियां निज तृषार्त चोचिंत
गंधित दाहक कांही,
झापुनि बसुनी असा मनगटीं
बोलाया जणु पाही.
आणिक हलतां जरा पापणी माझी
भुरकन् जातो उडून वेडा,
जातां जातां दंश करुनियां
करांगुलीवर एकच नाजुक.
अन् ही स्नेहल अनिद्र रजनी
जाते शिणुनी त्या दंशावर
शीतल फुंकर घालघालतां !

माझें दुःख आलें घरा

वामनाच्या पावलांनी
माझें दुःख आलें घरा,
घाला सौभाग्याचे हेळ
सोनकेळ लावा दारा.

त्याच्यासाठी रात्रंदिन
दीप ठेविला जळत;
आसवांनी भरलेलें
सिद्ध ठेविलें पात्र.

माझ्या चुकल्या पाखरा
नका नांवगाव पुसूं ;
आहे अभिमान वेडा
परतेल रुसूं रुसूं.

त्याच्या मौनांत जिव्हाळा,
येत्या पार्यीं वरदान;
डोळां कितीक जन्मांच्या
औळखीची स्निग्ध खूण

सुखा ! दाराआडुनीया
छेड वसंतबहार;
त्याच्या पावलाखालती
शेला स्वरांचा पसर.

माझ्या मिटल्या कळ्यांनो !
उघडा ग चोरखण
माझ्या दुःखाच्या चरणीं
अर्पा अपुलालें धन.

राहो क्षण, राहो युगें
तयाची ना चिंता मना;
माझे म्हणवीत आलें
हीच आनंदवेदना !

पुरे

पुरे ! दुखलीं ना बोटें,
झणाणली तार तार;
पिळवटून उठली
जीर्ण मनाची सतार.

निजलेले सप्त सूर
चमकून झाले जागे;
नव्या अज्ञात गीताचे
विणूं लागले ना धागे.

वीज तानांची चपळ,
राग अनाम अबोध,
आणि चढत्या लयीचें
भोती वादळ हो धुंद.

तुझ्या सराईत बोटा
साधे वादळांत लय;
माझ्या नवख्या अंतरीं
दाटे विलयाचें भय.

कशी साधायची सम ?
कशी सांभाळूं मी साथ ?
कळ नाजुक स्वरांची
जर उतटे बोटांत ?

स्वप्नानो !

स्वप्नानो, येउं नका
संगातिं जर तो नसेल,
त्याविण ही गुंफुं नका
स्मरणांची बकुळमाळ;

स्वप्नानो ! दावुं नका
तो वसंत, ती हिरवळ,
जर नसेल त्यांसह रे
नित परिचित ती चाहुल;

ऐकवूं नका मुळीच
पर्णांची मधु कुजबुज,
थरथरत्या हातांचें
जर नसेल त्यांत गूज;

स्वप्नानो ! दावुं नका
या सशब्द चित्रकथा
गंधगर्भ मौनांतिल
नसतिल जर त्यांत व्यथा;

स्वप्नानो ! यायचेंच
तर या हो बनुनि तोच;
ना तरि जा, जा खुशाल
लोडुनि मज तिमिरांतच.

मौन तुझे

मौन तुझे

गंधगर्भ वासंतिक रात्रींतिल गगनासम
यौवनवर मज देतें,

स्वप्नमाळ देउनि करिं, भूमिसुता बनवुनियां
त्या विदेह मंडपांत पुनरपि मज पाठवितें;
वनवासा नेउनियां कांचनमृग दाखवितें,
बोरेंही चाखवितें;

पुष्पकांत बसवुनि मज इंद्रधनूंतुनि नेतें;
शरदांतिल पुनवेपरि स्मरणपटा उलगडतें;
गूढ विकट छायांतुनि वन अशोक दाखवितें;
रजकाचे बोल कधी ऐकवुनी

भूमीच्या उदरामधि मज चिणितें मौन तुझे;
शरयूसम “या हृदयीं निज अपार दुःखासह
तळमळतो अजुनि राम सीतेस्तव ”

मज कथितें; आणिक तें ऐकुनियां
धरणीची कूस बळें उसवुनियां
पुनरपि तें रामायण रचिण्यास्तव
मी सदैव तगमगतें;

अन् बुडतें तव अथांग मौनांतच, मौनांतच !

असे असीमाचे ओठ

आणि अकल्पित कळे
तुझ्या दृष्टीलाहि ओठ,
मत्त कटाक्ष स्पर्शांतां
जाणिवेस येते झीट.

सागराच्या ओठांतला
तुझ्या शब्दां ये आवेग,
मुद्रा ठसवितां मनीं
पेटे अमृताची आग.

रविबिंबांतून स्पर्शें
तुझें अधरवर्तुळ;
नारीपणावर माझ्या
फुले सार्थकाचें फूल.

होतें पौर्णिमाच केव्हा
अनावर तुझें मुख;
दिशादिशांतून वाहे
उधाणत प्रेमसुख.

अलौकिका ! स्नेहा ! तुला
असे असीमाचे ओठ;
आणि मीहि सदा अशी
भरलेली काठोकाठ !

रितेपण

आलें मनाच्या आकाशा
एकाएकी रितेपण,
एक तेजोगोल गेला
रविचंद्रांना पुसून.

एका क्षणांत पटली
त्याशीं युगांची ओळख;
जन्मोजन्मींची तुटली
जोडलेली जवळीक.

त्याच्या पावलांत लाख
उजळले धूमकेतु;
एका स्पर्शांत तयाने
फुलविले साही ऋतु.

तेजोगोल होई लुप्त
खेळ क्षणाचा खेळून;
दान सर्वस्वाचें घेई
वेडया आकाशाकडून.

आता नभा रितेपण
असूनिही रविचंद्र;
पिंगा घालितें—घुमतें—
रिती फुंकित घागर !

दुःख हवें

‘दुःख हवें’ जपत मंत्र
वेडे कुणि तप करिती,
दुःखास्तव प्रभुपार्यीं
सत्याग्रह आचरिती.

हो प्रसन्न प्रभु बोले,
“मागा हो इच्छित वर.
भोगा सुख नंदनिचें,
व्हा जगतीं अजरामर!”

वेडे ते हसुनि वदति,
“मोह न तो या खुळ्यांस.
दुःख हवें, दुःख हवें—
दुःखाचा हृदयिं ध्यास”

“जा—तथास्तु ! दुःख दिलें !”
बोले प्रभु, “सांगा परि
दुःख हवें तरि कसलें ?”
अन् वेडे पुटपुटले.

“दुःख नको या टिचभर हृदयाचें !
दुःख नको ओंजळभर प्रीतीचें;
दुःख नको भिंतींतच उबणारें;
दुःख नको खुजट कुबट
छपरांतच दबणारें !

दुःख नको नृपमंदिरिं रमणारें
दुःख नको ऊर्वशिच्या नूपुरांत घुमणारें.

दुःख असैं द्या विशाल
घेइल जें निज कवेंत
क्षितिजासह हें वर्तुळ !
दुःख हवें गरुडाचें गर्वोद्धत
मातेच्या मुक्तीस्तव
आणिल जें जागिं अमृत !
दुःख हवें उंच असैं
नमविल जें हिमनगास,
वाकवृत्ती त्या नभास
वाहवील अश्रूंची
भागीरथि पुण्यमयी
तारिल जी कोट्यवधि
या शापित सगरसुतां !
दुःख हवें हें असलें
संजीवक अन् समर्थ !
प्रभु ! अपुल्या हास्यासम
करुणामय दुःख हवें !”

हसुनि म्हणे प्रभु, “तथास्तु !”
अन् तेव्हापासुनिया
दुःखहि तें होइ अमर;
आणिक निज वेडासह
मृत्युंजय आले जागिं
ते वेडे क्रांतिवीर
ते वेडे क्रांतिवीर !

ठाडक मज

ठाडक मज बघशिल ना
मम पुष्पें तूं कधीच
तरिही तव पथिं करितें
मी त्यांचा संतत खच.

इतरांच्या शिरिं वसणें
वा मालेमधि झुलणें
याहुनिही मरण बरें
तव चरणाखालतीच.

ये ज्येष्ठ पौर्णिमा

ये ज्येष्ठ पौर्णिमा न्हालेली हिमगौर
केसावर ओल्या शुभ्र जुईचे हार
नव नृणांकुरांचें वसन नेसली हिरवें
गुल्मोहर रंगावि नाजुक गोरे तळवे

साहित्य पुजेन्नं डाव्या हातावरती
सावरीत ओचे हळूच उजव्या हातीं
वटपूजेस्तवही सुवासिनीसह चाले
सश्रद्ध लोचनीं स्वप्न तरळतें कसलें.

नववधू लाजव्या स्मरती तें 'स्मरहास्य'
ती अधिरी कुजबुज, थुंद सुगंधित स्पर्श
धाठवून होती अधर विलग क्षणमात्र
मनिं पहिलीवहिली खुले रसेली रात्र

पुटपुटती गुरुजी मंत्र सांगुनी तंत्र
किणकिणत हालती सालंकृत करयंत्रें
जुळवून हात विनविती वडाला युवती
“दे जन्मोजन्मीं हाच पती सावित्री.”

पतिनाम जपे पौर्णिमा मिटोनी डोळे
प्रार्थना वदाया ओष्ठद्वयही हाले
“दे जन्मोजन्मीं हाच—” जीभ अडखळली
मनिं शशिविण प्रतिमा दुज्याचीच थरथरली

आठवे शुक्र हो तापस कोणासाठी
तो सहस्रकर ती दाहक मोहक दृष्टी
“रे ! पुढल्या जन्मीं—” सांगितलें त्या स्मरलें
भयकंपित मन हो जुळलेले कर गळले

साश्चर्य जाहल्या सल्या खुणावुनि बघती
गोंधळली राका करी प्रार्थना पुरती
परि वृद्ध जाणता वढ हृदयीं कळवळला
करुणाश्रु एक पुनवेच्या शिरिं ओघळला !

मी अंधार होऊन लपलें होतें

मी अंधार होऊन लपलें होतें

दऱ्यांत, खोऱ्यांत, गुहागुंफांत

झाडावेलींच्या कुंजाकुंजांत

माझें अंधारपण संरक्षीत.

मी वाळू होऊन दडलें होतें

नदींत, सरोवरांत

सागराच्या अथांग सखोलतेंत

माझें लहानपण जपून ठेवीत.

मी पाचोळा होऊन विखुरलें होतें

रानावनांत, धुळींत

एकांतांत बसलेल्या वृक्षांच्या मुळाजवळ

माझें पिवळेपण लपवीत.

तूं आलास—माझ्या कणाएवढ्या मीपणावर

न्याहाळणाऱ्या

आर्द्र नजरेंतून

समर्पण शिंपडीत थबकलास.

आता अंधार चांदण्यांनी लहरतो आहे

वाळूवर मोत्यांचें पाणी चढतें आहे

पाचोळ्याच्या पिवळ्या शिरांत

हिरवी कळ तटतटते आहे

मला भीति वाटते आहे.

म्हणून मी पुन्हा अंधार होऊन लपतें आहे
तुझ्या डोळ्यांत, तुझ्या मनांत
माझ्यापासून तुझे संरक्षण
करण्यासाठी

बराठा ग्रंथ संप्रदाय, ठाणे. स्थळप्रत.

अनुक्रम ..... वि: .....

संज्ञा ..... नोंद: .....

आठवते ती गती अनावर

आठवते ती गती अनावर
आठवते हळवी अगतिकता
रिमझिमणारा चंद्र नभींचा
शेजारिल स्नेहल दाहकता

हात पोळला स्मरे आणखी
चंद्र नभींचा उतरे हृदयीं
आणि पोळल्या करा मिळाली
असह्य कसली अमृतगवाही.

कालनदीपर

शिशिर पीत कुणि उभी कधीची कालनदीवर
हिमवंती ही, वसन हिमाचें शुभ्र तनूवर;
ओठावरती गारठलेले सोनेरी स्वर;
मूक तपस्या बघती निश्चल वठले तरुवर.

भग्न घटाचे तुकडे तुकडे घाटावरती;
वृद्ध वाकडा कदंब झुकला काठावरती;
आणि तयावर एक फाटकीविटकी चुनडी
कथा व्यथांची कवळुनि हृदयीं बसली वेडी.

भणभणणारा भटक्या वारा भटके विवळे;
वंशवनामधि वेळ उरले अबोल पिवळे;
भास युगांचे लाटांवरती बसले गोठुन;
ध्यास मनांचे काठावरती उभे ताठरुन.

ठसलीं साडेतीन पावलें वाळूवरती;
मुकुटामधलीं मोरपिसेंही थिजलीं दिसती;
शिशिराचा विषपेला भरला काठोकाठ—
पितेच गौळण जरी हिमाने जळती ओठ.

घोटाघोटासवें आळवित सारीं स्मरणें
क्षणाक्षणाला करी सचेतन भोगित मरणें.
आणि अचानक ऋतुचक्रा ये गती अनावर.
जळत्या ओठीं घुमति बसंतीं सोनेरी स्वर.

वंशवनांतिल वेळंची ही क्षणांत मुरली;
मोरपिसांसह हिरवी चुनडी खुलली झुलली;
भन्न घटाचे तुकडे जुळती त्या घाटावर
पुन्हा युगयुगीं गोकुळ हसतें कालनदीवर.

सुख

सुख वेंघितें आकाशा—

आता मोजमाप कैचें ?

हात अपुरे दिशांचे.

अमृतातें जिंकी पैजा

अशी अक्षरां ये गोडी;

आता नवरसां कोडीं.

रवि-शशांकांचे कर

स्पर्शसुखीं झाले थिटे;

जेव्हा दिठीं दीठ भेटे.

लाजे कल्पसुम ऐसें

कांही परिमळे मनीं

आज अदेहमीलनीं

सुख सनाम सनाथ—

उचलितां तूं निर्माल्य

मनीं प्रगटे कैवल्य !

एक क्षण येतो

हेमंतांतल्या सायंकाळसारखा, धूसर, सुगंधित,
रात्रींत विरण्यासाठी उत्सुक झालेला
असाहि एक क्षण येतो—अवचित
तूं माझ्याजवळ असतांना,
मी असतें दूर दूर
तुझ्यांतल्या त्या अज्ञात मार्ग तुडविणाऱ्या
भटक्या कलंदराला शोधीत;
तूं जवळ बसून कुजबुजतोस,
मोहराच्या सुगंधासारखे तुझे शब्द
सांडत असतात अवतीभवती
पण माझे कान असतात दूर दूर,
तुझ्या अवाक् शक्तीच्या
अनंतांतल्या भौनाशीं चाललेल्या
रसमय गुजगोष्टी ऐकत, मुरलीवेड्या राधेसारखे.
तूं जवळ बसून पाहतोस माझ्याकडे
आषाढमेघांच्या थुंढ डोळ्यांनी;
मी पाहत असतें—पाहत नसतेंहि :
माझी दृष्टि खिळलेली असते
तुझ्या त्या डोळ्यांवर, जे एकाच कटाक्षाने
आपल्यांतलें दुजेपण नाहीसें करीत असतात.
वसंतवाऱ्याच्या सामर्थ्यावान् बाहूसारखा
तूं विळखा घालतोस माझ्याभोवती;

पण मी कधीच निसटून गेलेली असतं दूर दूर
तुझ्या त्या बाहूंकडे, जे मला झटकून टाकून
झेपावत असतात गरुडासारखे उंच उंच
कांहीसें अप्राप्य मिळवण्यासाठी !

...आणि तूं जवळ असतांनाहि
नसावाससा भास होतो !

की नसतोसच तूंहि ?

मग तो धूसर, सुगंधित, मीलनोत्सुक क्षण
जिरून जातो स्वतःतच...

उसासत जळणाऱ्या अभोगी कापुरासारखा !

पूल

तुझ्या नि माझ्यामध्ये दरी ही
ठाउक तुजला आणि मला;
पूल तिथेवर बांधायाचा
हट्ट वृथा तरि चालविला

मौनसुगंधित तुझी कलावुत
रेशिम माझे दवभिजले :
झुलता करुं या पूल अलौकिक
म्हणुनी धागे गुंफियले.

विणितां विणिळीं तयांत स्वप्नें
आणिक पुष्पें लाल-निळीं,
तऱ्हेतऱ्हेचीं शुभ्र पाखरें
किलबिलणारीं मनांतलीं.

चंद्रकरांसम पूल जाहला
फूलपरीचा जणु शेला;
स्पर्शच झाला कातर बघुनी
त्या अद्भुत सौंदर्याला.

धजे न पाउल टाकाया मी,
तूहि उभा थवकून तिथे;
तलम धुक्यासम पूल झुले वरि
दरी खालती खदखदते.

दो क्षितिजांवर खिळ्लों आपण
परत अता जाणें नाही;
अलौकिकाला शापच असला
मीलनपथ हा चिरविरही.

मूळ

मला मूळ घेऊन आली आहे
वळिवाने न्हालेली अनुभवी धरणी गंधमादना !
मोगन्याच्या उन्मत्त फुलांखाली
तुझा नजराणा झाकून घेऊन,
भिजलेल्या रस्त्याच्या काळ्या रेशमी
पायघड्या पसरीत,
संध्येची किनखापी अब्दागीर घेऊन
आली आहे गंधवती माझ्या दाराशीं
उंबरठा ओलांडून मी निघालें आहे—
कळेल का तुला ?
मी निघालें आहे.

तिथेच तर

तिथेच तर ही रात्र थबकली
रिता भरित घट चंद्रसाचा;
बघतां बघतां माळ जाहला
डोह रुपेरी पायतळींचा.

तिथेच तर तूं म्हटलें होतें,
“आज पौर्णिमा समूर्त झाली.”
चढलें पाणी—अन् तंद्रीची
नाव रुपेरी डुलूं लागली.

“भविष्य सांगूं?” म्हणून धरिला
हात, आणि हो—नेला ओठीं;
भूत-भविष्यें क्षणांत गेलीं
जळ भरण्या त्या डोहाकाठीं.

—हो तिथेच पण विसरलास तूं...
कुणा बोलंवूं साक्षीसाठी ?
भूत-भाविसह रातहि माझी
रेंगाळे त्या डोहाकाठीं.

आडोसा

एकदाच पाहिलें मीं वादळ
तुझ्या डोळ्यांत, चेहऱ्याच्या रेषारेषांत
चुकलेपणाचें—सारेच अंदाज हुकलेपणाचें,
कांहीसैं अमोल हरपल्याचें,
फुलणारे कळे करपल्याचें;
एका पावसाळी दिवशीं
संध्येचें सोनकमळ उमलत असतांना
जेव्हा तूं विचारलेंस, “तूं येशील का ?”
म्हणायचें होतें तुला दुसरेंच कांही;
पण तूं केलास आडोसा या साध्या वाक्याचा.
प्रत्येकाच्या मनांतला लहानसा बुद्ध
आपल्या लहानशा जगांत मागत फिरतो ना
सर्वस्वाचें दान ?—तसलेच सूर थरथरत होते
त्या हळव्या प्रश्नांत
आणि मीं हलवली मान निश्चित नकाराची.
न दिसणारा पाऊस झडला तुझ्या पापण्यांत;
दुखावलेला अहंकार
घुसमटला मौनावलेल्या ओठांत;
तरिही मनांतली वीज गिळून टाकीत
संथ पावलांनी तूं गेलास
मलाच दान देऊन डोळ्यांतल्या वादळाचें;
—तोहि एक आडोसाच.

त्या दिवशीं माझे व्रत मोडलें,
 घड टाकलेल्या केळीसारखें मोडूनहि कृतार्थ झालें.
 कारण संस्कारांचें जीर्ण एकुलतें वस्त्र
 मीं देऊन टाकलें होतें
 सर्वस्वाचें दान मागणाऱ्या
 तुझ्यांतल्या समर्थ, अंगुष्ठमात्र भिक्षेकऱ्याला.
 देण्यासारखें होतें तेंहि देऊन टाकलें होतें
 त्या लक्षरांबरोबर;
 न देण्यासारखें होतें, तें मात्र ठेवलें
 निश्चित नकाराच्या आडोशाआड.
 तूं गेलास— ! पण जातांना असें पाहिलेंस
 किं...
 की आडोशाआड उभी राहून मी ढाळतें आहे
 कृतज्ञतेचे अश्रू
 प्रतिदिवशीं—संध्येचें सोनकमळ
 हळूहळू मिटतांना !

ढग दाटती

ढग दाटती दाटती
शंकाकुशंकांचे मनीं;
मात्र लवते ढोळ्यांत
वीज आशेची देखणी.

चिंब भिजतें भिजतें
मनच्याच पावसाने;
उभी पेटतें पेटतें
ढोळ्यामधल्या विजेने.

भर दिवसाहि कधी

भर दिवसाहि कधी
एक अलौकिक रात
लाख तारांचा आहेर
येते घेऊन करांत.

कधी दुपारच्या तीरीं
रात लपाळपी खेळे;
दक्ष दिसाच्या उराचे
कांही चुकविते टोले

झळांतून येई कधी
रात-जुईचा सुवास;
मंद गंधांत कोंडतो
उभ्या दिवसाचा श्वास.

दिस कासाविस स्तब्ध,
धुंद रात्रींतलें मौन;
बोटमिठींत क्षणाच्या
घेतें युगांचें बोलून.

येतें अवचित वरी
वेदनेचें चंद्रबिंब;
ऐन दुपार भिजते
चांदण्यांत ओलीचिंब.

भर दिवसा उन्हांत
मृगजळ माझी रात;
उभी वाळूंत मी तृप्त
तिचा घोट घोट घेत.

दर्शनबधिरा

तूं यायचास म्हणुनी
सदानिं लावितें स्वप्नांचे झुळझुळते पडदे
रेखुनि त्यावर चित्रें
हिमालयाचीं, कुजबुजत्या सागरलाटांचीं.
घड्याळासही बजावितें की
नको वाजवूं पाउल टकटक, थांब जरासा.
गुंफित गंधित पुष्पें स्मरणांचीं मौनांचीं.
आणिक येतां चंद्र दिव्यामधि
विरल शुभ्र घन असा पसरितें हळू तयावर
फक्त दिसावा तुझा चेहरा;
अन् मी होतें संध्या मीलनबधिरा :
करांत घेउन गुच्छ जुईचा दिसेनसेसा
मीलनबधिरा.

तूं येउन गेल्यावर
विरती पडदे
फरफटतें काळाचें पाउल,
चंद्र दिव्यांतुनि जातो निसटुन;
उरतें फक्त निळें तम भवती,
अनाघात तो गुच्छ जुईचा
अन् मी दर्शनबधिरा—
केवळ दर्शनबधिरा

मीलनवेळा

संध्येच्या आरक्त लोचनीं आर्त
लागलें यावया तारांचें दव;
सोनेरी सुगंधी लावून दिवे
सोनचाफा उभा स्वागतास्तव.

जाहला हळवा सोपान जरा :
लागायाचे आज पुन्हा ते पाय;
दारही उत्सुक, निःशब्द उभें
प्रतीक्षेत काय लावून लय ?

घंटिका वीजेची मुकीच झाली :
स्पर्श त्या बोटांचा आठवे तिला;
आठवे देहाची होऊन वीणा
छेडिली प्रमत्त स्वरांची माला.

स्मरून शब्दांचा श्रावणराग;
गर्द हो भिंतींचा हिरवा रंग;
आणि या दीपाच्या नेत्रांत स्वप्न
युगांची तपस्या व्हायची सांग.

सारी हो सिद्धता, सारेच आतूर;
मी मात्र उभीच होऊन शिळा
दाटलें झंकांचें काहूर...आजहि
टळायची काय मीलनवेळा ?

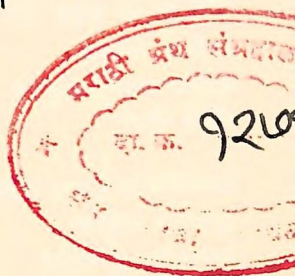
अवेळस्वप्ना !

अवेळस्वप्ना या तंद्रींतिल
नीलनगरच्या राजकुमारा !
तटाभाडच्या महालांत मी
उभी अशी चुकवीत पहारा.

ती संध्या—तूं फेकिलेंस सुम
राजपथाची दृष्टी चुकवुन;
हरिलें शैशव त्या कुसुमाने
आणि अर्पिलें हें चिरयौवन.
तेव्हापासुन ढासळती तट,
दयार्द्र हो जाईची जाळी;
तेव्हापासुन तोडुन पैजण
येत इथे मी अशी अवेळीं.

इच्छित 'टाप' न ये परि अजुनी
—का ऊरच कानांत धडधडे ?
गस्त पुन्हा येईल प्रियतमा,
पहाटचे झडतील चौघडे.

त्याआंतच ये अवेळस्वप्ना !
नीलनगरच्या राजकुमारा !
तटाभाडच्या महालांत मी
उभी असें चुकवीत पहारा !

अशी अकल्पित

अशी अकल्पित कशी स्वप्नजा
आली तुझिया घरा,
तळहातावरि ठेवुनि गेली
या जळत्या कापुरा.

“प्रकाशमय तव होइल जीवन”
देउन गेली वर;
म्हणे, “अखेरीं अपार्थिवाचें
दिसेल तुज मंदिर.”

अधरीं स्मित अन् तळहातावरि
कापुर हा पेटता;
असेंच तुजला पुढे जायचें
उजळित उरल्या पथा.

पडेल जर का पाउल थोडें
इकडे वा पलिकडे,
झाडाझाडावरुनी झडतिल
निंदेचे चौघडे.

शिलाशिलांतुनि शाप सर्पसे
फूत्कारित उठतिल;
तपातपांच्या पुण्याईला
गिळावया बघतिल.

तसूतसूवर उमे धर्म हे
तुला घावया सुळीं,
मध्येच जर का तळहातींची
विश्लेख कर्पूरकळी.

हें ज्योतीचें वाण उग्रतर
सतिच्या वाणाहुनी;
हा भक्तीचा बाण तीक्ष्णतर
रतिच्या बाणाहुनी.

कणाकणाने जळत जाउं दे
देहहि दुबळा असा;
क्षणाक्षणांची शिंपित शांती
पूर्ण होउं दे वसा.

अशी अकल्पित कशी स्वप्नजा
आली तुझिया घरा,
तळहातावरि ठेवुन गेली
या जळत्या कापुरा !

आठवतें आठवतें

आठवतें आठवतें
काळोखाच्या गूढ डोहीं,
स्वमांतल्या गोपुरांत
ज्योत उजळत राही.

आठवतें, गोपुराला
जावयाला वाट नाही;
काळोखाच्या डोहाला या
काठ नाही, घाट नाही.

आठवती, उतलेले
मनांतले रात्रिचर;
आठवतें उमटलें
गोपुरांत मंत्राक्षर

आठवतें, भोवतीची
रात संपणारी नाही;
गोपुरांत पेटलेली
ज्योत विझणारी नाही.

आठवतें—पायांनाहि
पंख फुटायचा आहे;
अखेरीस ज्योतीमध्ये
प्राण मिटायचा आहे.

ती सकाळ सावध

पराग प्रय सप्रहालय, वि
अनुक्रम..... वि
साक ..... नों

ती सकाळ सावध, सावध तस दुपार,
सावरी तोल ही सांज जरी आतूर;
ती सावध ओळख : ओठ घट्ट मिटलेले,
सांगेन तेंच मी बघती सावध डोळे.

बसवून भोवती सावध असा पहारा
बेफिकीर फिरतें दाखवीत निज तोरा;
परि क्षणैक केव्हा सावधता पेंगुळतां
अन् नजर असावध क्षणैक चळतां ढळतां,

तूं अचुक शोधिसी बेसावध क्षणाला
विंधिसी सहज की लावुनि प्राण पणाला;
अंगांगीं भिनते दृष्टि तुझी, तव शब्द,
विष चढतें—चढतें करित जिवा बेबंद.

अनिरुद्ध क्षणीं त्या फुलतें स्वप्न उपेचें
होतात पहारे निष्फळ सावधतेचे.

नको नको बा

नको नको ना वेहुं असा मज श्रावण होउन;
साहते न मज नयनांतिल हें गर्द निळेंपण;
साहते न हें तृणपात्यांचें ताठर स्पंदन;
मत्त गंध या प्राजक्ताचा साहतो न मज;
साहते न मज सोनसरींची लाडिक कुजबुज.
क्षजुनि न गेली हृदयावरची शिशिरसावली,
वसंतवर्षेचीही किमया निरर्थ झाली;
असेंच असुं दे निरभ्र हिममय हें माझे मन :
नको पुन्हा तो सौंदर्याचा ध्यास नि श्रावण !

डोळ्यांत प्रतीक्षा

डोळ्यांत प्रतीक्षा, अधरीं जळे तहान;
हा दिवस कधीचा पर्यीं उभा बेभान,
धडधडे चौघडा; ये मेघाची स्वारी,
मधुनीच विजेचा फडके ध्वज सोनेरी;

दशदिशा जाहल्या आदवींत निःशब्द,
स्वागता उभे तरु होउनियां करबद्ध;
फुलवीत पिसारा नाचुं लागले मोर,
दिन उभा कडेला मनांत शंकित चूर.

रथ आला, आला चाललाहि जवळून;
दिन हळूच पाही नेत्र वरी उचलून.
“मीं वाट पाहिली” वदे अखेरीं दुबळा;
“तूं कोण ? दूर हो.” रथ निघुनीयां गेला.

क्षण उपचारांचें इंद्रधनू त्या ओठीं
चमकून लोपलें कळे न कोणासाठी;
ना ओळख पुसटहि—उपेक्षाच ये हातीं
अन् उंच उडाली तप्त कोरडी माती.

ती धूळ तापली कवळून भरल्या हृदयीं
दिन कोसळला तो काळोखाच्या डोहीं.

आरशांत बघतां मी

आरशांत बघतां मी
बिंब दिसे मज परकें :
त्रस्त कुणा प्रौढेचें,
अन् डोळे मिटतें मी
खिन्नपणे.

त्या मिटल्या डोळ्यांना
एक दिसे स्वच्छ गहन
आयनाच जादूचा,
दोन कुणा डोळ्यांचा.
साठविलें, गोठविलें
इवल्याशा वर्तुळांत
माझेंपण ज्यांनी तें
तेव्हाचें,

अठराच्या अलिकडचें
किंचितसें पलिकडचें :
स्वप्नें नव बघणारें,
उध्वस्तहि करणारें,
तरणारें, बुडणारें,
अतिचंचल माझेंपण
साठविलें ज्यांनी ते डोळे—

छे, आयनाच जादूचा
भेट अशी कधि त्यांची
ध्याया मज आवडतें

म्हणुनिच मी आरशांत
डोळे मिट्टुनी बघतें!

क्षणाक्षणाला जन्म नवा

क्षणाक्षणाला जन्म नवा अन्
क्षणोक्षणीं वेदना नवी;
जन्म मला अन् प्रसववेदना
मलाच कां व्हायास हवी ?

देहावाचुनि जन्म आणखी
नाशावाचुनि मरण मिळे;
मनाहुनीही निरुपम सुंदर
कांही तरी हृदयांत फुले.

जन्मांतरिंही त्या कांहींची
धाव परी तुजकडेच कां ?
ठसा तुझा घेऊन उमलती
क्षण एकामेकांतुनि का ?

तुझी असुनिही तूं नाही अन्
मी असुनी मज अनोळखी;
डोळे माझे गरुडाचे अन्
जात जिवाची फुलपंखी.

जननमरण हें लंघुनि जेव्हा
संज्ञा क्षण जागृत होते,
त्या संज्ञेच्या तीरावरती
कोडें माझें उलगडतें.

तूंच जन्म मज देसि प्रियतमा !
अद्भुत हें कैसें घडतें;
त्या जन्मांचें, त्या मरणांचें
वेड जिवा जडतें जडतें.

नको म्हणूस एकटी

नको म्हणूस एकटी :
आहे सोवतीला सुख;
सुख पारखून घ्याया
उभें पाठीशीं हें दुःख.

तुझा माझा भक्तिभाव :
दुःख कसें म्हणूं त्याला ?
कष्ट काढितां काढितां
बळ देई जो हातांला.

घेतें सुखास संगतीं
जातां संसारा सामोरी;
येतें विसाव्यास मात्र
वळनीयां पाठमोरी.

कावा

काय बाई सांगूं तरी
तोहि आहे कुलवंत;
आला संध्येंत भिजून :
मेघ जसा—ही का रीत ?

धीट माझ्यावरी करी
केदाराचा शिडकावा;
भिजतां मी—कसें सांगूं ?
नाही ओळखिला कावा.

त्या पत्रांतिल अक्षर

त्या पत्रांतिल अक्षर अक्षर
 सांजसकाळीं, कधी अवेळीं
 बांधि मनोरा हिमशिखरांचा,
 आणि कोंडुनी मला एकली वेडी, दुबळी,
 धुंद निर्मिते मायानगरी माझ्यापुढती;
 अक्षर अक्षर हंस होउनी
 अधरीं माझ्या चोच टेकुनी निरोप सांगे
 रत्न खुणेचें मागे;
 कधी कधी तर अक्षर अक्षर
 ओठीं बोटीं घुटमळणारें वीजपाखरू तें संबोधन
 उमटाय ना धजावलेलें, पहाटचें नक्षत्र लाजरें
 स्वाक्षरिचें लाडकें विशेषण,
 अपुलें आपण, जुळून जुळवुन
 सशब्द समूर्त होतें,
 हर्षमराने बावरतां मी खदखद हसतच विरतें;
 अन् माझ्या श्वासाने केव्हा—
 दुःख चोरटें, विरहमत्त शब्दांचे सगळे कळे उमलती
 स्वप्नसुगंधा उधळित भाळावर केसावर रूळती;
 कधी कधी हें शुष्क कोरडें अक्षर अक्षर
 या डोळ्यामधि घुसतें,
 अन् गंगायमुनेमधि भिजतां
 अक्षरांस त्या स्नेहल बाहू फुटती;
 मला वेढिती—दुरितापासुनि संरक्षाय

व्या बाहूवर, नीलघवल राजस हंसावर
विखावसें भी—सर्व विसख्नी, अशी अवेळीं
अक्षरांत गुरफटुनी !

रिता घट सखे भरला ग

युगायुगांचा प्रवास खडतर क्षणामध्ये सखि सरला ग
कमरेवरचा जन्मजन्मिचा रिता घट सखे भरला ग
चुकली म्हणतिल वाट म्हणो कुणी घाटावर तर झालें ग
वळवळल्या बघ कितीक जिभल्या मी न कुणाला भ्यालें ग
रास संपली, म्हणतिल 'वेडी भासांतच ही फसली' ग
ध्यास जिवाला एकच या तर हसोत कोणी हसलीं ग
हाकारित तो स्वर आला अन् खुशाल मी अनुसरलें ग
शिरलें डोहीं उरे न पर्वा तरलें वा नच तरलें ग
घट हा माझा भरून द्याया अरुष रुपडें ल्यालें ग
झालें त्याची; कशास चिंता तम जरि दाटुनि झालें ग
तेजप्रसवा कूस अता ही भिणार का अंधारा ग
जन्मजन्मिचा घट तर भरला असो नसो भरणारा ग

तुझ्या मनाचें आकाश
माझ्या माथ्यावरी उभें;
कधी दाट काळोखाने
कधी प्रकाशाने दुभे.

कधी आषाढझडीचा
गर्द आडोसा करून
वाटे उतरतें खाली
होतें क्षणाचें मीलन.

कधी वरूनिया येतो
इंद्रधनुष्याचा पूल;
'सखे, ये ना क्षण वरी'
म्हणे अशब्द आकुल.

माझी भोलीभाळी भक्ति
त्याच्या मेघांत रंगते;
माझ्या हुंदक्याने कधी
त्याची समाधि भंगते.

कधी रूसून चैत्रांत
असें तापतें तापतें;
वेडें, स्वतांच्या मापाने
कसें मलाही मापतें.

होते—मापतां मापतां
अमाप मी त्याच्याऐशी;
दाही दिशा बुडतात
तुझ्या मनाच्या धाकाशी.

अन् तेव्हापासुनिया

—अन् तेव्हापासुनिया
वंद्रीतच मी असतें;
मी असतें, तूं अससी—
अन् भवती जग नसतें

दिन कैसा नकळे मज;
रातच नित शरदाची.
फुलत सदा मजभवती
उद्द तुझिया नजरेची

गंधधुंद चालत मी,
नकळे मज पथ कुठला;
सीमांकित कांही नुरे;
नीरवांत रव मिटला.

नभभरल्या नयनांनी
मजला तूं पाहिलेंस
अन् तेव्हापासुनिया
जगतें मी ही अशीच.

नजर तुझी

नजर तुझी फुलपंखी नाजुक,
हवाहवासा दंश तिचा अनू
लाख लाख नव पुष्पें होउन
गमे रहावें तुजला वेढुन.

कुणास ठावें फुलचुखीस त्या
मिळे मधू वा कांही न मिळतें;
परि तिचिया प्रतिदंशें मी तर
मधूंत नाहत फुलतें फुलतें.

वाट फुलतोरणांची—
 चालणारी ना भुलली;
 वाट स्वतांच भुलोनी
 पायीं पायघड्या झाली.

वाट आडवळणाची—
 नवखीची कापे काया;
 वाट विळखा घालीत
 बिलगली भित्या पाया.

वाट जळती विजेची—
 चालणारी कशी संथ;
 वाट होऊन चांदणें
 झुळझुळे पावलांत.

वाट उंच चढणीची—
 नाजुक ती चढे कशी;
 पायउतार हो वाट
 धूळमाखल्या पायाशीं.

वाट नाही संपणारी—
 पोचणारी पोचे कशी;
 वाट विसाव्याला झाली
 थकलेल्या पायापाशीं.

दुःख असैं हैं

दुःख असैं हैं—चांधुनि तालिं मज
वरुनि शिलिसम ये तसुतसुने;
किंकाळी ओठांतच विरते,
अश्रु गोठती नेत्रिं भयाने.

शिला परतते तसुतसुने;
वाटे क्षणभर सुटतें—सुटतें;
दुज्या क्षणीं ये छातीवरती
अनू धमनींतच रक्त गोठतें.

रक्त गोठतें असैं कितीदा :
दुःख रोज ने मरणासन्मुख;
असैंच जीवन जगावयाची
कां ही शिक्षा जिवास अगतिक ?

लिहावयाचें होतें उत्तर

हरसुनि गेलों पेन आणि मी.

आज्ज लिहूं या मनांतलें अश्विनी चांदणें,
अर्थ विचारूं

त्या दिवशींच्या, डोळ्यामधल्या गुल्मोहराचा,
आणिक छेदूं, लिहून निळसर ग्लासामधलें
थंड सरबती केशर वादळ—

सरसावुनियां हिरवें लाघट पेन मनस्वी
लिहिली तारिख, पत्ता, आणिक—
अडलें तट्टू !

काय मायना—? लिही न कांही;
स्तब्ध पाहतें, स्तब्ध पेन अन् मीही निश्चल.
कागदांतले डोळे स्नेहल,

डोळ्यामधली कोसळणाऱ्या चांदणीसही
सावरणारी शपथ रेशमी,

दातरोविल्या ओठांजांतिल अशब्द वादळ,
या सर्वांच्या आवतांतुनि कसें सुटावें ?

भोवळ ये आग्रही खुर्चिला,

बधीर झालें भोळें टेबल,

भिरभिरुनीयां पेन टपकलें तबकामध्ये.

अन् घामाने हात निथळला.

अखेर उठलें—

समजावुनि गोंजारुनि धरलें पेन करामधि

लिहुन टाकिळें क्षणांत भरकनूः

स. न. वि. वि.

अन् सुटकेचा श्वास सोडिला.

सुटलों दोघें पेन आणि मी !

स्वप्नगौर

आज अवचित कसें
मन उठे शिल्लेतून,
कुणीं सजविलें घर
पन्ही चकित होऊन.

नाही कोणी आलें घरीं,
मीहि नाही गेलें दारीं
आल्या-गेल्या पावलांचा
मीना कसा भुईवरी ?

नाही मागितलें कोणीं,
मींहि नाही दिलें दान,
तरी दिल्या-घेतल्याची
कशी इथे तिथे खूण ?

कधी आली स्वप्नगौर ?
दिवा दाखविला कोणीं ?
सारें उदंड सुंदर
झालें दालनीं दालनीं

धाम तुझें

हात तुझ्या हातांत असेतो
मी नसतें मी उरलेली :
वेळ किजेची लवलेली.

सूर तुझा कानांत असेतो
घर नसतें घर उरलेलें :
स्वरांत सारें विरलेलें.

रूप तुझें डोळ्यांत असेतो
चंद्रसूर्यही विझलेले :
जग भवतीचें थिजलेलें.

गंध तुझा श्वसनांत आणि रस
जिह्वेवरती नाम तुझें :
देहच सगळा धाम तुझें.

स्तब्ध किनारीं उभी राहतां
ओढिलेंस कां लाय होउन ?
लाटेंतहि स्थिर होतां पाउल
चळविलेंस का वाळू घळवुन ?

फेनफुलांपरि मिरविलेंस का
शिरिं घेउनि अन् हृदयीं कवळुन
आणि किनारा सुटतां आता
परतलास का ओहट लागुन ?

ओहटिलाही ओढ अशी कां
उघाण कसलें येतें मागुन
नको नको—तें उघाण—देहल
किनार्यावरी मज भिरकावुन :
जिये न तूं, ना उघाण-ओहट;
फक्त किनारा, अन् एकुटपण !

जिद्द तुझी

जिद्द तुझी विसरावें मजला :
विसरशील मम शब्द खुळे; पण
विसरशील का अर्थ कोवळा
बसला जो श्वासांतच अडकुन ?

जिद्द तुझी, विसरूं ती दृष्टि
सृष्टि जिने उभाविली नवोनव :
विसरशील हे सजल नेत्र पण;
विसरशील का तो नयनोत्सव ?

जिद्द तुझी विसरावें मजला :
विसरशील ही मम आकृति पण;
देष्या-घेष्यापलिकडचें तें
विसरशील का मूक समर्पण ?

ओसाह त्या राउळास
पुन्हा वळे का पाऊल ?
काय शोधी येथे तेथे
घेई कोणाची चाहूल ?

झडलेली जाईजुई
क्षण खिळविते डोळे;
शुष्क कारंज्याच्या खाली
जीव कासावीस पोळे.

भिंती फिक्या फिक्या झाल्या,
चित्रें वाकडींतिकडीं;
जीणं देव्हाच्याला झालीं
देवतांचींच साकडीं.

उखणल्या जमिनीची
वस्तूवस्तूवर धूल;
नक्षीदार पंचकाची
उडालेली स्वप्नभूल.

अष्टपैळ लोलकांचीं
दीपविझलीं झुंबरे;
बंद केलेल्या दालनीं
कुंद सुंद वास फिरे.

परि अवचित कधी
झळाळतें तें राऊळः
फुटलेल्या छतांतून
खाली उतरे आभाळ.

सारीं पेटती झुंदरें;
देठेदेठीं फुले वेल;
येते निवाऱ्याला पुन्हा
उडालेली स्वप्नभूल.

दिवस आपला तेजाचा पिसारा फुलव्रीत
 दिमाखाने मिरवत असतो.
 गर्द निळी जरीबुंदी ओढणी घेऊन
 रात्र अभिसारासाठी आतुर असते.
 पण तुला या दोघांचीही परवा नाही;
 दिवस-रात्रीच्या अतीत होऊन
 तूं फिरतोस माझ्यावरोबर
 माझ्या दुखावलेल्या, अडखळत्या पायांना बळ देत.
 मार्गात माझ्या स्वप्नांचे ससे
 कान उभारून टकमकत असतात
 सदाच्याच अबोध भीतीने
 त्यांच्यापुढे लुसलुशीत हिरवळ होऊन
 तूं उभा राहतोस धीर देत.
 दिशा न समजण्यासारखी भोवळ
 गिरगिरत असते माझ्या जळजळणाऱ्या डोळ्यांत
 तेव्हा ध्रुवतारा होऊन तूं शीतल ओठ टेकवतोस
 माझ्या पापण्यांवर
 आणि मग हे पाय अचूक पोचतात
 पोचावे तिथेच.

अतृष्ण

माझ्या मनामधल्या रात्री,
एकदा तरी यायचें विसर;
एकदा तरी दुसऱ्या कुठे
आपली काळी छाया पसर.

पुरेत तुझ्या जांभया अन्
पुरे तुझी रिती नीज;
एकदा तरी केसांमध्ये
नाजुकशी माळ बीज.

भुतासारखे वेडेविद्रे
हावभाव करूं नको,
भिववायचा मला उगीच
हट्ट खुळा धरूं नको.

खरंच सांगतें, मनांत तुझी
भीति आता उरली नाही,
जरी तुझी माझ्या घरची
ये-जा अजून सरली नाही.

यायचेंच तर अशी सुस्त
जड पावलें टाकूं नको,
आपला कोवळा चेहरा असा
बुरख्याखाली झाकूं नको.

ऐक जरा; एकदा तरी
पायामध्ये पैजण घाल;
एकदा तरी वसंतांतल्या
वाण्याचा धर ताल.

भिजत यायचें ? खुशाल ये;
पण आठवीत ये ना राधा;
उन्मनस्क होऊन ये;
उधळ थोडी निळी बाधा.

उगीच नको भीति दाखवूं :
सगळीकडेच आहे कृष्ण;
पिऊन मुरली मी तर केव्हाच
झालें आहें अतृष्ण !

पहाट-स्वप्न

प्रसन्न कोमल उत्सुक पहाट :

पहिल्या प्रीतीचा चाहूल-रंग;
नुक्ताच पर्जन्य पडून गेलेल्या
सृष्टीच्या कांतीचें नितळ भिंग.

नुक्तींच उडालीं झाडूनी पंख
पांखरें घराची सोडून ऊब;
पहाट-निद्रेला होती ग अजून
गुलावी स्वप्नांची तलम डूब.

नुक्तीच स्वप्नांत पायाशीं विनीत
बसून तयाने याचिली प्रीत;
साहत सुखाची अपार वेदना
दाविली मीं त्यास शालीन रीत.

प्राशिलें शब्दांचें अमृत आकंठ :
अनंत जन्मांची पुरली आस;
कसा ग होकार देऊं मी शब्दांत ?
वेणींतलें फूल दिलें मी त्यास.

नाही ग कळलें मानस तयास,
घेऊन फूल तो जाई उदास;
कशाचें फूल ? मी अर्पिलें सर्वस्व :
वाटलें संपला खेळ साराच !

संपला स्वप्नांचा खेळ मी म्हणें तों
भोवती कोणाचे पडले हात;
कशी ग कळावी मला नवखीला
नाटकरी धीट ही पुरुषजात ?

स्वप्नांचें स्वप्न तें की सत्य जीवन
पहाट होती की रसीली रात ?
जागी की स्वप्नांत कधी न कळलें;
जाणवती भोती मात्र ते हात !

तुला कल्पिलें मीं होतें

तुला कल्पिलें मीं होतें
जसा एकाकी मनोरा :
घुसे आकाशांत उंच,
मोजी सूर्य, मोजी तारा

मनोज्याचें विरे स्वप्न :
स्वप्नें सारींच विरती;
ठरे खोटाच फुलोरा;
क्षुद्रतेच्या गुंतागुंती.

नव्हतास एकसंध,
नव्हतास दुभंगला;
तुझा माझा भावबंध
नाही कधीच जुळला.

आज मात्र एकाएकी
दुभंगून उन्मळून
पडलास, आणि झालें
तुझें आगळें दर्शन.

रक्ताविण संश्लेषिण
तुझें माझें जुळे नातें;
तुझ्या थोर दुःखापुढे
माझें नत्र होतें माथें.

मनस्विनी

माझी मनस्विनी श्रद्धा
तुझ्या दारापाशीं आली
आणि उंबऱ्यावरच
श्रांत तिष्ठली तिष्ठली.

दार उघडलें किंवा
झालें न झालें दर्शन;
कांही कांहीच बोलेना
न्याहळीते फक्त शून्य.

अशी पायरीशीं हटे,
चल म्हणतां चलेना;
दार उघडें तरीहि
आंधळीला तें दिसेना.

गीत गळ्याशीं दाटलें,
सूर फुटतां फुटेना;
आणि तुझ्या पापणीला
ढळ पोचतां पोचेना.

सूर फुटतां फुटेना—
आणि फुटलाच तर?
बको ढळू कळवळूं;
धीर मात्र गोळा कर.

वळिपाचा पाऊस

झपाटतो वळिपाचा पाऊस
धारांचा घालित विळखा,
निळीजांभळी वीज चमकते
मातीवर दावित रेखा.

रेखा होती गढूळ साऱ्या,
उरतच नाही मुळिं माती;
तरूतरूंना ओढ लागुनी
मुळापासुनी थरथरती.

गुल्मोहर झडझडुनी गळतो
लाल सडे घालीत तळीं;
आणि धरेच्या व्यथेस फुटते
एक कुसुंबी धुंद कळी.

एक कळी पण रतिआरतिची,
लाख ज्योत पेटे अंगीं;
वळिव क्षमोगी क्षणांत जाई
मुग्धेला करुनी जागी.

कोण आलें अनाहूत टक टक करीत दारावर ?
आहे का या टकटकीला संकेताचा ताल स्वर ?

कोण आहे ? नांव सांग; राजपुत्र ? यक्ष ? यम ?
अरे नको वाढवूं लय : सभ्यतेचे पाळ नियम !

होणार आहे काय प्रलय ? आकाश का फाटलें आहे ?
बोटांच्या या आघातांत भविष्य का साठलें आहे ?

टकटकीचा खडा लागून अमृतघडा फुटतो आहे,
प्राण जसा धनुकलीच्या दोरीवरून सुटतो आहे.

बोल, बोल; स्तब्धतेने चढतो आहे सारखा सूर—
कसें मधलें दार उघडूं ? तें तर झालें किती दूर ?

अवेळींच आमंत्रण ? की झालीच आहे वेळ ?
कळतें असेंच कांही—तरी उरांत उठते खोल कळ.

टकटक—पायावरती कोण खिले ठोकतें आहे ?
अदृश्यांतून कोण अशी चाट माझी रोखतें आहे ?

बाहेर तर नुसता काळोख : आहे म्हणा तुझी सोबत;
कुणाची पण ? कळत नाही—भीति येते पंख झापत.

तरीहि पण अर्धा जीव कधीच बाहेर पोचला आहे;
येतेंच—पण गालिचांतला काटा पायांत बोचला आहे.

हळू हळू, थांब जरा; एकदाच हें पाहून घेतें:
हें घर, ही हवा—एकदाच यांत नाहून घेतें.

कोण आहेस ? कुठे नेशील ? परतीची आहे भाषा ?
कसें सांगूं ? गुंतल्या आहेत इथे-तिथे मनच्या आशा;

पुढच्याची वाटते ओढ—तरीही हा पाय जड;
थांब जरा गिळूं देत पोटामघले कोवळे कढ !

जीवनलहरी

तव जीवनलहरींवर
फेकियलें सुम माझें;
आशा की कधि पळभर
घेशिल तळव्यांत तया !

भरलिस तू ओंजळहि;
सुम माझें त्यांत एक.
हुंगिलेंस—खत परी
ओळखिलें तूं न तया.

. २ .

शब्दांच्या शृंखलांत
होइल का बद्ध भाव
की लपवाया बघणें
हृदयांतरिंचा अभाव ?

कळतें हें, तरि हृदया,
तडफडसी शब्दास्तव;
शब्दांतच भवतीचें
विसरू बघसी वास्तव.

. ३ .

पानांतिल थरथर ही
कां आजच करचरणीं;
कुहुकुहुतिल व्याकुळता
कां वृथाच नयनांतुनि.

तारेवर थेंब जसा
अधिरता तशीच मना;
कोसळणं कोठ जिवा
कळतच ना ! कळतच ना !

. ४ .

गहनगूढ नयनांचे
उघडुनिया दरवाजे
दाविलेंस मज नंदन
कल्पनेंत नव्हतें जें.

पण इथेहि 'फळ'भारें
लवलेला 'ज्ञान'वृक्ष
'अमृतफल तोड' म्हणे
वेधुनियां घेत लक्ष !

ना व्हावा बंध मनीं
या माझ्या भक्तीचा;
रोधावा भक्तीने
मार्ग न कधि मुक्तीचा

जातां तूं तिमिरांतुनि
क्षण व्हावें मी पणती;
तपतां रवि शिरिं व्हावें
धार मुखीं झुळझुळती

आणिक तव श्रम हरतां
करशिल स्मित नृप्तीचें;
त्या स्मितांत होइल रे
सार्थक मम भक्तीचें !

मोहाचा गुल्मोहर
अन् विषण्ण बकुलफुलें,
सोनेरी संभ्रमांत
कधि गुलावगेंद डुलें;

प्रीतीचा पारिजात
आर्त मधुर परिमळतो,

कधि प्रमत्त मोगराहि
नजरैतुनि घमघमतो.

दृष्टीतुनि वृष्टि अशी
स्वप्नसख्या ! करुनि शिरीं
जातां तूं गंधकसा
गंध मात्र पेटे उरिं !

. ७ .

फूल्कारत तम अपार
सळसळते भवति हवा;
ओळख ना मुळि दिशांत
ना वाटेवरती दिवा.

तों अवचित क्षितिजावर
नाम तुझे अवतरतें;
अन् वादळिं झुंजण्यास
हृदयीं ये धीर नवा !

. ८ .

शोधशोधितां अखेर
विश्रांतिस्थल लाभे;
ना अभेद्य छत वरती
वा नाहित गजहि उभे.

झुळझुळतें नितळ सलिल
कल्पतरू दे छाया;
स्पर्शाविण शांत करित
क्षितिजांची घन माया.

“रक्षावें तें रक्षिन”
गवाही दे नभच इथे,
इंद्रकोश उघडुनियां
“इच्छित तें घे” म्हणतें.

दान असें हें अपार,
कर दोनच;—बद्ध तेहि;
घेउं कशी अगतिक मी,
चूर चूर मन होई.

समजुनि मम दुबळेंपण
देइं सर्व दिघल्याविण;
या अपूर्व स्नेहाचें
मिरविन शिरिं शाश्वत ऋण!

. ९ .

सरला हठयोग अता,
सरलें तें तप दारुण;
आज प्रतीक्षा सरली
धगधगती हृदयांतुन.

ये उषाच नीलारुण,
शांति तशी ये हृदयीं;
आता आनंद मात्र
तेजांतहि तिमिरांतहि.

. १० .

नव्हतें मी भानावर
वर जेव्हा तूं दिधले;
धन्य येतां भान कळे
दानाने कर भरले.

ठेवुं कुठे वैभव हें
रक्षुं कशी ? मी दुबळी
शोधुं कुठे आणि कशी
पदचिन्हें पुसलेलीं ?

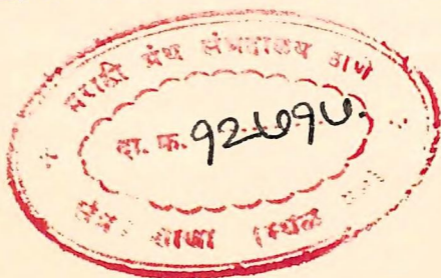
REFBK-0012717

REFBK-001271

बराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळपत.

अनुक्रम..... वि: .....

वर्ष ..... नों वि: .....

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

प्रकाशन

आणखी

कांही

कवितासंग्रह

बोरकरांची कविता
चित्रवीणा

बालकृष्ण भगवंत बोरकर

सांगाती
अनिल

मढेंकरांची कविता
बाल सीताराम मढेंकर

मृगजळ
इंदिरा

प्राचीन गीतभांडार
संपादक ना. ग. जोशी

मौज

खटाववाडी

शीळ

नागोराव घनश्याम देशपांडे

यात्रिक

शरचंद्र मुक्तिबोध

जोगवा

आरती प्रभु

कविता

दिलीप पुरुषोत्तम चित्रे

मन्हाटी लावणी

संपादक म. वा. धोंड

प्रकाशन गृह

मुंबई चार